

Anmeldt av Herleik Baklid

I de seinere år er det lagt ned et verdifullt arbeid for å aktualisere og fokusere på arkivmaterialet i Norsk Folkemminnesamling i forskningssammenheng. Arkivet er en bærende søyle når det gjelder å ivareta vår nasjonale immaterielle kulturarv. Allerede i 2011 utga en krets av medarbeidere på faget Kulturhistorie ved Universitetet i Oslo boka *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. Idéen bak boka var at samtlige artikler skulle hente kildemateriale fra Norsk Folkemminnesamling. Arbeidet med å rette søkelyset på verdien av Norsk Folke minne samling, har nå resultert i en studie der hovedfokuset er på opprettelsen av arkivet og den såkalte desentraliseringsstriden. Boka er skrevet av kulturhistorikeren og museumsmannen Eirik Kristoffersen. Det er meget fortjenes-tefullt at forfatteren har skrevet denne institusjonshistorien, og han har med det levert et sentralt bidrag til faghistorien. Mye av det stoffet han frambringer har vært lite kjent tidligere.

Innledningsvis gjør forfatteren det klart at framstillinga er historien om opprettelsen av Norsk Folkemuseum, Norsk Folke minne samling og Norsk Folkeminnelag og hva opprettelsen av dem kan fortelle om oppfatninga av det norske folket. I tillegg er han opptatt av å klarlegge hva opprettelsen av disse tre institusjonene fikk å si for fagfeltet kulturhistorie, og han trekker fram Moltke Moes viktige rolle i dette.

Forfatteren kontekstualiserer deretter hovedtemaet med å tegne et riss av folkeminnegranskningens akademiske og forskningsmessige status i Norge på begynnelsen

av 1900-tallet, for så å vende blikket bakover til «Oppdagelsen av folket» og de norske foregangssamlerne og deres folkeminnepublikasjoner. I det påfølgende kapitlet, som gir et interessant og nyttig bakteppe for opprettelsen av Folkeminnesamlingen, behandles Lysakerkretsens klare oppfatning av nødvendigheten av å sentralisere nasjonale institusjoner i Kristiania for å styrke Norge som kulturnasjon. I forlengelsen av dette redegjør forfatteren for stiftinga av Norsk Folkemuseum, ei stifting han ser i klar sammenheng med Lysakerkretsens nasjonsbyggende ideologi. Som et ytterligere bakteppe trekkes linjene grundig opp når det gjelder arbeidet med og konfliktene rundt en vitenskapelig utgave av folkevisematerialet. Alle-rede her skimtes noe av konturene i det som seinere utviklet seg til desentraliseringsstriden. Rikard Berge satt på folkevisematerialet etter Sophus Bugge, men nektet å utlevere det til professorene i Kristiania. Knut Liestøl gikk da veien om Kirkedepartementet for å få kjent materialet etter Bugge som statlig eiendom. Dette innebar altså at den sentralt plasserte eliten forsøkte å tilegne seg folkekulturelt materiale.

Etter at bakteppene er trukket opp, beskriver forfatteren opprettelsen av Norsk Folkeminnesamling som sentralinstitusjon. Her omtaler han hvordan Moltke Moe og Alexander Bugge sørget for en grunnstamme av materiale i arkivet ved at de skriftlig overdro til den norske stat de folkeminne nedtegnelsene de var i besittelse av. Dessuten redegjør han for Knut Liestøls sentrale rolle ved opprettelsen, og hans noe uheldige omtale av hvor vanskelige folkeminnesamlerne var og at det var problematisk å få tak i materialet de hadde nedtegnet. Liestøl ønsket bl.a. derfor å danne Norsk Folkeminnelag, en sentral organisasjon som skulle organisere og lede innsamling av folkeminner, noe som ville tjene og bygge opp under forskningen.

I de påfølgende kapitlene i boka legges hovedvekta på Rikard Berges arbeid med både materiell og immateriell folkekultur og hans historiske framstilling av norsk folkeminneinnsamling i tidsskriftet «Norsk Folkekultur» i 1917. I artikkelen begynte Berge å tilkjennegi synspunkter som stod i kontrast til Liestøls sentraliseringstanke og sentralstyrte innsamling. Folkekulturen var etter hans oppfatning knyttet til det lokale miljøet og var stedbundet. Han forfektet at de folkekulturelle uttrykksformene tilhørte det stedet der de var skapt, og de som beskjefteget seg med folkeminnene måtte være knyttet til det stedet der de arbeidet. Videre måtte de selv få råde over materialet sitt.

Dette leder så framstillinga over til en redegjørelse for stiftinga av Landslaget for Folkeminnesamlarar i 1919, en organisasjon som ble stiftet i klar opposisjon til Liestøl og hans forsøk på å disiplinere lokale folkeminnesamlere. Konflikten ble kalt desentraliseringsstriden, og avfødte etter stiftinga en skarp avisdebatt med hovedaktørene Knut Liestøl på den ene siden og Tov Flatin og Rikard Berge på den andre. I denne striden kan det avleses flere akser – eliten mot folket, vitenskapsmennene mot lekfolket, det nasjonale mot det lokale. Forfatteren gjennomgår debatten svært grundig. Selve striden framtvang også en diskusjon om hvorfor folkeminner skulle samles. Dessuten resulterte desentraliseringsstriden i at det ble utarbeidet et topografisk register over materialet i Folkeminnesamlingen. Boka avsluttes med et kapittel kalt «Folkeminnene institusjonalisert», som i kortform oppsummerer undersøkelsens resultater.

Det er ingen tvil om at Kristoffersen har levert en interessant og verdifull studie som har gitt oss ny kunnskap. Bokas hovedstyrke ligger i det omfattende og grundige kildearbeidet han har utført. Foruten skriftlig, trykt kildemateriale, har han også funnet fram mye interessant arkivstoff i Norsk

Folkeminnesamling, sentrale dokumenter fra Kirkedepartementet i Riksarkivet og mange vanskelig tilgjengelige tidsskriftsartikler. Forfatteren har således frambrakt et vell av empiri som framstillinga bygger på, noe som gir leseren et større perspektiv og en bredere forståelse av begivenhetene. Deler av dette kildematerialet er det tidligere ikke trukket veksler på, og det er tydelig at forfatteren er innforlivet med kildestoffet og har god oversikt over det.

Jeg vil også framheve forfatterens historiske kontekstualisering av opprettelsen av Norsk Folkeminnesamling. Hans redegjørelse for Lysakerkretsens sentraliseringstanke og grunnleggelsen av Norsk Folkemuseum gir en større forståelse av Folkeminnesamlingens tilblivelse. Opprettelsen av Folkeminnesamlingen settes gjennom dette inn i en større idé- og kulturhistorisk sammenheng med nasjonsbygging som det sentrale element. Likevel savner jeg i kontekstualiseringa en omtale av at innsamlingsvirksomheten av folkeminner var gått over i en annen fase på begynnelsen av 1900-tallet. Pionersamlerne rundt midten av 1800-tallet hadde et nasjonalt anliggende med sin innsamling, mens innsamlerne de første tiåra av 1900-tallet var det Ørnulf Hodne kaller «hjemstavnsfolklorister». Det vil si at de samla folkeminner regionalt eller lokalt fra det området de var født og oppvokst eller kjente godt. Allerede her ble formodentlig spiren til desentraliseringsstriden sådd.

Videre vil jeg peke på det noe manglende samsvaret mellom bokas tittel «Kampen om folkeminnesamlingen. Da folkeminnene ble et forskningsfelt og folket krevde dem tilbake» og at forfatteren innledningsvis sier framstillinga skal handle om opprettelsen av Norsk Folkemuseum, Norsk Folkeminnesamling og Norsk Folkeminnelag. Som leser strever man litt i starten med å få helt tak i hva bokas egentlige hovedanliggende er og hvor forfatteren vil.

Framstillinga er på flere punkter svært inngående og grundig med mange empiriske data. Selv om mye av dette er interessant, går det stundom på bekostning av framstillingas stringens og det overordnede analytiske perspektivet. Boka ville nok tjent på om noen av kapitlene, f.eks. kapitlet «Den vitenskapelige utgivelsen av folkevisene», hadde vært bedre tilskåret i forhold til studiens hovedanliggende. Tidvis blir dessuten framstillinga noe refererende.

Bokas hovedstruktur er kronologisk-tematisk, noe som selvsagt er en fornuftig struktur i en slik historisk studie. Likevel hadde det vært ønskelig at tidsperspektivet hadde kommet tydeligere fram. Dessuten ville det vært fordelaktig om sammenhengen mellom enkelte av bokas kapitler hadde blitt noe mer tydeliggjort.

Den språklige framstillinga er gjennomgående god uten bruk av for mange fremmedord. Språklig sett er derfor framstillinga lett å følge. Men det forekommer fremdeles noen skjemmende korrekturfeil, likeledes en uheldig faktafeil at Knut Liestøl var Norges første professor i folkeminnvitenskap.

Selv om jeg har pekt på noen sider ved boka som kunne vært bedre, overskygger ikke det at den har mange gode kvaliteter. Den er så avgjort et gledelig og kjærkomment tilskudd til den kulturhistoriske faghistorien.